

hij van Amsterdam gegeven heeft, volgt voor geen enkele plaats meer. Hij bepaalt zich nu meer tot zeer nauwkeurige overzichten van de toestanden van scholen, weeshuizen, gevangenissen en dergelijke. Toch komen er nog wel aardige trekjes in voor, die tekenend zijn voor dien tijd. Zoo schrijft Fliedner, dat hij op een helderen Novembermorgen van Den Haag naar Scheveningen wandelde. „Dit dorp ligt een uur loopen van Den Haag verwijderd; de weg erheen loopt door eenzame lanen en een klein bosch!“
 In Schiedam treffen hem de brandwijnstokerijen. De spoeling wordt in schepen gepompt en als veevoeder verkocht. In Franeker wordt kennis gemaakt met

den 84-jarigen Eise Eisinga, den vervaardiger van het beroemde planetarium.
 Fliedners collectereis naar Holland heeft succes geboekt. Negen maanden vertoefde hij in Holland. Zijn gemeente is niet alleen blijven bestaan, maar heeft zich ook uitgebreid. En het is mede aan den weldadigheidszin van Holland te danken, dat deze ondernemende jonge predikant later in Kaiserswerth het eerste diakonessenhuis kon oprichten. Toen Fliedner voor zijn verdere reis naar Engeland vertrok, riep hij uit: „Het ga u goed, mijn lief Holland, en blijf mij vriendelijk gedenken. Ik zal u nooit vergeten!“

Mr J. M. Fuchs

WELDOENER DER MENSCHHEID?

In deze dagen, nu de oogen van heel de wereld zich richten naar Skandinavië, waar nu ook de oorlogsfakkels ontstoken is, komen mij een paar fraaie foto's in handen, welke betrekking hebben op Nobel, den man van den Nobelprijs. En de lezer weet het: Nobel was een Zweed. Er zit voor mij iets aanlokkelijks in over dezen Zweed te schrijven, hij is een bijzondere figuur. Een man, die er zijn levenswerk van maakt, om een ontploffingsstof te produceeren, en tevens een man, die daadwerkelijk voor den vrede der volkeren ijvert, de lezer voelt het onmiddellijk aan: zoo iemand is de moeite van het leeren kennen waard.

Ken u zelve — deze spreuk, die ons het Orakel van Delphi in de herinnering brengt, doet ons er tevens op bezinnen, hoe moeilijk het voor den mensch is iets van zichzelf te verstaan. Dat is trouwens heelemaal Bijbelsch — de Bijbel laat ons niet in het ongewisse over de moeilijkheid, welke aan deze psychische exploratie verbonden is. Maar als dat wáár is, hoe uiterst moeilijk moet het dan zijn een ánder mensch te leeren kennen, zelfs al zou men de beschikking hebben over alle belangrijke uitlatingen van dien persoon, over zijn levensgewoonten, zijn gedragingen, zijn daden. Dan moet het dus ook moeilijk zijn Alfred Nobel te verstaan. Hoe zullen wij dan achter het geheim van wat tegenstrijdig lijkt, komen?....

Allereerst dan enkele levensbijzonderheden over dezen man.

In 1801 werd in een Zweedsch stadje Emmanuel Nobel geboren. Hij werd dokter, maar een dokter met uitvindersdrang. Eigenaardig: die drang richtte zich op het bestudeeren van de eigenschappen van springstoffen. Zocht hij die ten bate der industrie? Het kan zijn, maar het toenmalige

Zweden bood op dit terrein nog geen ruimte voor zijn geest en als hij 36 jaar oud is, zien wij hem naar Rusland verhuizen.

Daar, in Rusland, kreeg hij naam. Hij was het toch, die de eerste *bruikbare* zeemijn construeerde; in den Krimoorlog werd zijn vinding gebruikt, wat niet wegnam, dat hij, gedesillusioneerd, het land weer verliet en zich weer in zijn vaderland vestigde.

Alfred Nobel

Nobel had vier zonen en zij allen hielpen volhardend hun vader bij het zoeken naar een springmiddel, krachtiger dan kruit. Die stof vond hij in nitroglycerine. Het zou aan zijn derden zoon Alfred voorbestemd zijn deze springstof rendabel te maken. In het jaar 1861 kwam een nog jonge Zweed te Parijs om er met bankiers te overleggen. Half gekscherend deelde hij dezen achtbaren heeren mede, dat hij een goedje bij zich had, waarmede hij de heele wereld in de

lucht zou kunnen laten vliegen. Of ze er misschien iets voor voelden, hem financieel te helpen, want geld om verder te experimenteeren bezat hij niet. Deze jonge Zweed was Alfred Nobel.

Wanneer wij dit gesprek eens hadden kunnen bijwonen, zouden wij misschien genoeg omtrent den uitvinder weten, om te kunnen zeggen: het vraagteken in den titel kan weg. Het zou toch kunnen zijn, dat hij hun zijn verwachtingen geschilderd heeft ten aanzien van het nut van deze stof voor de menschheid. We voegen erbij: heel waarschijnlijk achten we het niet, gezien de eigenaardige inleiding tot zijn onderhoud. Hij sprak hier immers over: de vernietiging.

Aanvankelijk voelden die bankiers er niets voor, maar toen Napoleon III er iets in zag, gaven zij hem toch honderd duizend francs om verder te experimenteeren.

Te Heleneborg in Zweden richtte hij nu een laboratorium in. Zes jaar later vloog het uit elkaar; het experimenteeren van Nobel was wel zéér gevaarlijk. Ook zijn jongere broer Oscar vloog uit elkaar en bovendien nog twee neven. Hiermee was het met het experimenteeren te Heleneborg gedaan: de burgerij raakte in opstand over de gevaarlijke proeven. Maar nu kocht Alfred een oude schuit, waar hij zijn laboratorium op inrichtte, een schuit, die hij meerde aan den oever van het Mälarmeer en telkens verplaatsen moest, als de omwonenden zich bij de overheid gingen beklagen.

Waar Nobel naar zocht? Hij zocht naar een bindingsmiddel om de zeer gevaarlijke nitroglycerine in vast te houden zonder dat de explosieve waarde daarvan verminderen zou. Een toeval hielp den jongen Nobel. Op een keer lekte een vat, waarin dit gevaarlijke goedje zat en de vloeistof kwam terecht in een zeer poreuze aardsoort: kiezelmerg. Deze stof bleek nu zeer explosief geworden te zijn: Alfred Nobel had het *dynamiet* uitgevonden. Later verbeterde hij zijn uitvinding door de aanwending als bindingsmiddel van schietkatoen. Het ontploffingsmiddel vond nuttige aanwending bij den mijnbouw en wel bij het boringswerk.

Wij gaan nu niet verder in op de bijzonderheden uit het uitvindersleven van Nobel — hij werd een zeer vermogend man. Over heel de wereld werden dynamietfabrieken gebouwd, waarbij hij geïnteresseerd was, evenals zijn broeders. Maar Lodewijk, de oudste, was als zakenman grooter dan Alfred. Lodewijk bezat groote industriële bedrijven, rijke nafta-

bronnen in den Kaukasus en een tamelijk groote transportvloot op de Kaspische zee.

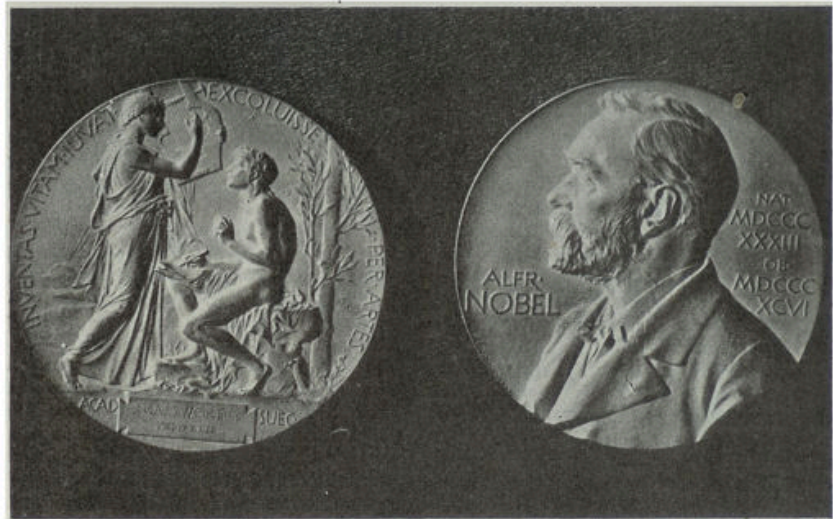
Alfred Nobel was een Zweed, maar een Zweed, die het grootste deel van zijn leven in het buitenland doorbracht; bij zijn dood maakte het zelfs 'n punt van onderzoek uit, van welk land hij nu wel onderdaan was; dit met het oog op de rijke nalatenschap. Vele jaren heeft hij te Parijs gewoond, maar teleurgesteld over de critiek op zijn persoon in de Fransche bladen, verplaatste hij zijn prachtig laboratorium naar San Remo in Italië. Daar stierf hij op 10 December 1896, een eenzaam man, zonder het geluk van een gezinsleven te hebben gekend en neigend tot melancholie.

Het is die man, uitvinder van een verschrikkelijk verdelgsmiddel, die den Nobelprijs schiep en dus ook den Nobel-vredesprijs. Wie kan dit verstaan? Zijn die twee dingen niet in flagranten strijd met elkander? Een fabrikant van een verdelgsmiddel looft een prijs uit voor de beste dienaren der menschheid op het terrein van wetenschap en kunst niet alleen, maar ook op het gebied der vredesbeweging! Hoe is het mogelijk, zegt men. Komt hier wellicht hetzelfde gevoel tot uiting, dat den middeleeuwschen ridder er soms toe bracht op de plaats, waar hij zijn vijand doodde, een kapel te stichten? We weten het niet.

Wat we weten is dit: hij was een man van zeldzame gaven van hoofd en hart. Byron kende hij hij wijze van

Koning Gustaaf overhandigt den Nobelprijs aan mevr. Joliot, dochter van mevr. Curie.

Gouden medaille van de Nobel-stichting, die alle prijswinnaars ontvangen.

spreken uit het hoofd, de groote literatoren stonden voor hem open. Trouwens, zelf beoefende hij dicht- en tooneelschrijfkunst. Doch één zwakke plek had deze eenzame, vertelt een vriend: hij had de eerzucht, een weldoener der menschheid te willen zijn en die menschheid kwetste hem door dit telkens weer te ontkennen. Toen zijn broer Lodewijk stierf, ontkennde de Figaro, met een hatelijke toespeling op zijn uitvinding, dat hij een weldoener der menschheid zou zijn — het blad was mis: het meldde den dood van Lodewijk, maar dacht aan Alfred. Alfred, die dit las, voelde er zich gewond door.

En inderdaad, Alfred moet een zacht-aardig en edel voelend mensch zijn geweest, hoe zou er anders vriendschap hebben kunnen bestaan tusschen hem en de voormalige leidster van zijn huishouding, Bertha von Suttner, de vurige schrijfster van het pacifistisch boek: *De wapens neder*. Die vriendschap heeft de jaren verduurd en de briefwisseling toont het aan, hoe beiden ten aanzien van den vrede der menschheid door dezelfde idealen waren bezield. Maar aan haar oprechtheid werd nooit door anderen getwijfeld, de zijne kón men niet in overeenstemming brengen met het werk zijns levens: het dynamiet.

Die twijfel van anderen werd voor hem een levenslast, die hem drukte, maar hem er tevens wellicht toe bracht, om uit zijn vermogen het geweldige fonds te stichten voor de vijf jaarlijksche Nobelprijzen van ongeveer honderd duizend gulden, voor natuurkunde, scheikunde, geneeskunde, letterkunde én . . . het vredeswerk. Zijn testament schreef het zóó voor: de vooruitgang der

menschheid moest op ieder gebied beloond worden, dat geschikt was om de volkeren der aarde een gelukkiger toekomst te bezorgen. De ridderkapel op de plek van den moord? Of: de ijdelheidsbevrediging van den man, die tevergeefs gehoopt had op de erkenning, dat hij een weldoener der menschheid was? Ziedaar, wij weten het niet.

Maar als wij Nobel vergelijken met andere groote uitvinders, een Pasteur b.v., wiens leven niet alleen een zegen voor de menschheid is geweest, maar ook gedragen werd door een kinderlijk en eenvoudig geloof, dat helaas aan Nobel ontbrak, dan voelen wij toch wel pijnlijk iets van de gespletenheid van dezen edel voelenden mensch, wiens levensgang eigenlijk toch een tragische levensgang is geweest, omdat zijn hart zich richtte op het welzijn der menschheid, terwijl zijn genie zich wijdde aan een der middelen van vernietiging.

Q. A. de R.

MIJN HEILAND

Uw wonder moet mijn ziel aanbidden,
Uw komen in ons droef bestaan;
Gij, Zoon van God, kwaamt in ons
midden,
Gij, Jezus, neemt mij zondaar aan.

Ik, Heer, ik kon U nergens vinden,
maar Gij, Gij hebt mij opgezocht;
en welke ketenen mij binden,
Gij, Jezus hebt mij vrijgekocht.

Uw wonder is éénmaal verschenen,
maar Uw gena wordt daaglijks meer;
'k moet om mijn zondig leven weenen,
maar Gij geeft mij de blijdschap weer.

Door U, door U opnieuw geboren,
ga ik gemoedigd 't leven door;
U, Heer, U wil ik toebehooren,
leid vast mijn schreden in Uw spoor.

H. W. A.